

Kompüter biliklərinin tədrisi üsulları və metodları

Aidə Kərimli

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: aide.kerimova.95@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.f.d., dos. S.S. Həmidov,
r.ü.f.d. R.Q. Cəlilova

Açar sözlər: dərslər, metod, nümayiş, layihə, tip, İKT

Ключевые слова: урок, метод, демонстрация, проект, тип, ИКТ

Key words: lesson, method, demonstration, project, type, ICT

Orta məktəbdə bütün fənlər üzrə şagirdlərlə tədris işinin təşkilinin əsas bir forması *dərslərdir*. Məktəb dərsləri sinif-dərs sisteminin əsasını təşkil edir, xarakterik xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

- ◆ şagird qruplarının dəyişməz tərkibi;
- ◆ hər sinifdə təlimin məzmununun dəqiq müəyyənləşdirilməsi;
- ◆ təlimin müəyyənləşdirilmiş cədvəli;
- ◆ şagirdlərin fərdi və kollektiv iş formalarının birlikdə təşkili;
- ◆ müəllimin aparıcı rolu;
- ◆ şagirdlərin biliklərinin sistemli şəkildə yoxlanılması və qiymətləndirilməsi.

Görkəmli Çex dili müəllim Y.A-dan yüksələn tədris prosesinin təşkili üçün sinif-dərs sistemi. Y.A. Komenski (1592-1670), onun mövcudluğu demək olar ki, bütün milli məktəb strukturunun təşkilinin tarixi əsasını təşkil edir. Didaktik informatika dərslərində heç də xüsusi əhəmiyyət kəsb etməyən təcrübədən istifadə o cümlədən, ev tapşırıqları, testlər, laborator məşğələlər və s. bütün bunlar kompüter texnologiyasının öyrənilməsində heç də əlverişli imkanlar yaratmır. Təlimin təşkilinin yeni və effektiv formaları üçün məktəbdə öyrənmə prosesi çərçivəsində İKT-nin imkanlarından istifadə edərək yeni axtarışlar edə bilirik. İKT-nin istifadəsi məktəb dərslərinin təbiətini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişə bilər ki, bu da təhsil və tərbiyə prosesini daha yaxşı təmin edən yeni təlim formasını yaradır.

Dərs növlərinin (və ya dərslərin fraqmentlərinin) təsnifatı müxtəlif meyarlar əsasında həyata keçirilə bilər. Dərslərin əsas əlaməti öyrədici-didaktik olması müəllimin məqsədini ortaya çıxarır. Dərslərin didaktikliyi nəzərə alaraq, *aşağıdakı dərslər* tiplərini ayırırlar :

1. *Yeni məlumatların çatdırılmasına aid dərslər (dərs-izahat);*
2. *Bacarıqların inkişafı və konsolidasiyası üzrə dərslər (təlim dərsləri);*
3. *Bilik, bacarıq və vərdişlərin yoxlanmasını təmin edən dərslər (test dərsləri).*

Bir çox hallarda, müəllim bu didaktik məqsədlərdən biri ilə deyil, bir neçəsi ilə məşğul olur belə ki buda praktikada birləşmiş dərs formasını yaradır. Kombinə dərs strukturunun bir sıra cəhətləri var və bununla bağlı bir sıra üstünlüklər əldə etmək olar: şagirdlərin fəaliyyətlərində mütəmadi dəyişikliyi təmin etmək, onlarda yeni biliklərin sürətli tətbiqi üçün şərait yaratmaq, əks əlaqənin təşkili, öyrənmək üçün fərdi yanaşmanın həyata keçirilməsi imkanını təmin edir.

— Məktəb informatika kursunun tədris zamanı İKT-dən istifadənin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar 3 növ dərs tipi vardır: *nümayiş, frontal laboratoriya işləri və seminar*.

Nümayiş. proyeksiya ekranı istifadə edərək, müəllim kursun məzmununun müxtəlif öyrənmə elementlərini göstərir. Bu vəziyyətdə müəllim özü uzaqdan nəzarətdədir və şagirdlər

onun hərəkətlərini müşahidə edir və bu əməliyyatları kompüterinin ekranında əks etdirirlər. Bəzi hallarda müəllim şagird kompüterlərinə xüsusi nümayiş proqramları göndərir və şagirdlər ilə birlikdə işləyirlər. Kompüterlərin köməyi ilə nümayişlərin rolu və didaktik imkanlarının artması müasir kompüterlərin ümumi qrafik imkanlarının artması ilə izah olunur. Nümayişin əsas didaktik funksiyası məktəblilərə yeni tədris məlumatlarının çatdırılmasını təşkil etməkdir.

Laboratoriya işləri (frontal). Bütün şagirdlər eyni vaxtda iş yerlərində müəllimin onlara verdiyi proqram təminatı ilə işləyirlər. Bu vəsaitin öyrədici məqsədi müxtəlif ola bilər: ya yeni material inkişafı (məsələn, bir tutorial vasitəsilə) və ya yeni material konsolidasiya, müəllimin izahatları (məsələn, simulator proqram istifadə edərək) və ya monitoring (məsələn əldə bilik və əməliyyat bacarıqlarının mənimsənilməsini yoxlanılması), proqramından istifadə edir. Bəzi hallarda, şagirdlərin yerinə yetirdikləri əməliyyatlar oxşar ola bilər (məsələn, eyni proqram istifadə edərək), lakin bu nəticəyə heç bir təsir göstərmir çünki onlar bunu müstəqil olaraq, ayrılıqda icra edirlər. Frontal laboratoriya işləri zamanı müəllimin rolu – sinif daxili yaradılmış şəbəkədən istifadə etməklə şagird işinə nəzarət həmçinin onlara əməliyyatların yerinə yetirilməsində yardım göstərilməsini təmin etməkdir.

Təcrübə (və ya təlim və tədqiqat təcrübəsi). Şagirdlər dərindən əlavə müstəqil iş üçün bir və ya bir neçə mövzuya dair müəllimlərdən fərdi tapşırıqlar alırlar. Tipik olaraq, bu tapşırıqlar kursun bütün mövzularında bilik və bacarıqların inkişafı üçün verilir. Şagirdlər kompüterdən istifadə edərək və kitab ilə işləyərkən və ya qeyd dəftərçələrində qeydləri edərək özləri qərar verirlər. İKT ilə iş zamanı şagirdlərin işini təşkil etmək üçün gigiyenik tələbləri nəzərə alaraq, müəllim kompüterdə tələbələrin davamlı işləmə müddəti tövsiyə olunan standartlardan artıq olmamasını təmin edilməlidir. Seminar zamanı müəllim sinfin fəaliyyətini müşahidə edir və onlara kömək edir. Lazım olan hallarda isə şagirdlərlə ümumi problemləri müzakirə etməyə, mövzu üçün xarakterik olan səhvlərə diqqət yetirməyi tövsiyə edir.

Kompüter təlim texnologiyalarının yayılması daha çox pedaqoji funksiyaları aradan qaldıraraq interaktiv pedaqoji vasitələrdən istifadə edərək, müəllimin vəzifələrində dəyişikliklər yaradır, lakin buna baxmayaraq müəllimin aparıcı rolu kompüterdən istifadənin köməyi ilə təlimin formalaşmasını təmin etməkdir və bütün hallarda müəllim şagird üçün etibarlı və güvənə bilən köməkçi olaraq qalır. Həqiqətən, təhsil proqramına uyğun şəkildə yaxşı silahlanmış kompüter, gündəlik funksiyaların çoxunu üzərinə alaraq təlim məqsədlərini inkişaf etdirməkdə yaradıcı və gündəlik iş fəaliyyətində müəllimə yaxından kömək edir.

İnformasiyanın ötürülməsi üçün ən əlverişli sahə informatika üzrə fənlərarası dərslərin müxtəlif formalarıdır (bunlar gənc proqramçılar, olimpiadaçılar, kompüter klubları, yay məktəbləri), adi dərslərdən daha çox ünsiyyət və hərəkət azadlığı ilə xarakterizə olunur. Nəticədə yaranan demokratik münasibətlər kollektivi ümumi bir öyrənmə məqsədinə çatdırır ki, buda öz növbəsində bilik bölüşdürmə faktorları, məlumatların daha yetkinlikdən daha az yetkinliyə ötürülməsi təhsil prosesinin effektivliyini və şagirdlərin intellektual inkişafını gücləndirmək üçün güclü bir vasitə kimi çıxış etməyə başlayır.

İnformatika tədrisində və xüsusilə də proqramlaşdırma sahəsində uğurla həyata keçirilə biləcək vacib bir təlim üsulu müəllimin hərəkətlərinin şagirdləri tərəfindən təkrarlanmasıdır. "Mənim kimi et!" prinsipi. İKT-nin yerli şəbəkəsinin imkanları, bir nümayiş ekranının mövcudluğu bir çox hallarda təlimdə təkrarlanma ideyasını effektiv şəkildə istifadə etməyə imkan verir və fərdilik prinsipini qoruyarkən müəllimə eyni zamanda bütün şagirdlərlə işləmək imkanı yaradır. Eyni zamanda, təhsil prosesinin son məqsədini "Mənim etdiyim kimi et!" prinsipindən "Özünü et!" layihəsinə keçid etmək olduğunu unutmamalıyıq.

Ancaq “dərs”, informatika kursunda tədris işinin təşkilinin yeganə məqsədəuyğun forması deyil. Şagirdlərlə tədris işinin təşkili üçün yeni yanaşmaların və formaların axtarışı müasir məktəbin məktəblisinin şəxsiyyətini və intellektini inkişaf etdirmək arzusundan irəli gəlir ki, məktəb şagirdləri əvvəlcədən məlum olan və işlənmiş informasiyanı müstəqil şəkildə öyrənməyə və mənimsəməyə deyil, onlardan istifadə edərək yeni fikirlər yaratmağa qadirdirlər. Bu problemin həlli yollarından biri təhsilə və xüsusilə, tədrisin prepeadeatik mərhələsində və orta məktəb səviyyəsində yüksək səviyyədə kompüter biliklərinin tədrisinə uğurla tətbiq oluna biləcək yeni layihələr yaratma metodudur.

Bu metodundan istifadə edildiyi zaman nəzərə alınmalı olan şərtləri müəyyənləşdirmək lazımdır:

1. Şagirdlərə real seçim imkanını həyata keçirmək üçün kifayət qədər geniş bir layihə verilməsi lazımdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu layihələr həm kollektiv, həm də individual formada verilir, və şagirdlərin kollektiv iş üsullarını mənimsəməsinə kömək edir.

2. Şagird layihənin iş üsulunu bilmirsə, ona layihə üzərində işləmək təlimat verilməlidir. Müxtəlif məktəblilərin fərdi qabiliyyətlərini nəzərə almaq vacibdir (çünki, onların bəziləri materialları daha yaxşı öyrənmək, bəzisi mətni oxumaq, digərləri isə şərhlər dinləmək, digərləri isə müstəqil çalışmaq, praktiki iş zamanı qarşıya çıxan problemlərin həllərini tapmaq kimi ayrı-ayrı xüsusiyyətlərə malik olurlar).

3. Şagird üçün, əldə etdiyi nəticənin praktiki əhəmiyyəti və başqaları tərəfindən qiymətləndirilməsi vacibdir. Buna görə də, işin icraçısı, oyun və ya təqlid formasında hazırlanmış işin tamlığı və bütövlüyü üçün məsuliyyət daşmalıdır. Tamamlanmış layihənin müəllimə və həmyaşdalarına çatdırılması çox vacibdir.

4. Təcrübə göstərir ki, məktəblilərin öz işlərinin bir-biri ilə müzakirə etmək imkanı olan şərait yaratmaq lazımdır. Eyni zamanda, burada qarşılıqlı öyrənmə prosesi yaranır ki, bu həm şagird, həm də müəllim üçün faydalıdır.

5. Layihələrin metodu əsasən kompüterlə işləmə üsullarını (İKT ilə işləmək) mənimsəmək üçün yönəldilmişdir.

Öyrənmə prosesinin vacib bir hissəsi öyrənmə nəticələrinin yoxlanması və qiymətləndirilməsidir. Tədris nəticələrinin yoxlanmasının mahiyyəti şagirdlərin təhsil səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsidir ki, bu da təhsil standartına uyğun qaydada aparılmalıdır.

Şagirdlərin məcburi hazırlıq səviyyəsinin qiymətləndirilməsi prosesi əsas yeniliyi, ikitərəfli miqyasda ("ofset" - "qeyri-tanınma") istifadəyə əsaslanan informatika standartına uyğun meyarlara əsaslanan bir sistemin qiymətləndirmə qaydasına əsaslanır. Eyni zamanda, şagirdin nailiyyətlərini standartın minimum tələblərini aşan səviyyədə - qiymətləndirmək üçün ənənəvi (standartlaşdırılmış) sistemin analoqundan istifadə etmək məqsədəuyğundur. Buna görə, məktəblilərin bilik və bacarıqlarının yoxlanması və qiymətləndirilməsi iki səviyyədə təlim keçməlidir: məcburi və qabaqcıl. Eyni zamanda, bu cür nəzarət üçün müxtəlif texnologiyalardan istifadə mümkündür: hər iki səviyyədə mövcud biliyin yoxlanması, bu prosesin nəzarət altında və imtahan aparılması qaydasında təşkil oluna bilər.

Məqalənin aktuallığı. Müasir təhsilin tədrisi çərçivəsində şagirdlərə verilən biliklərin daimiliyini və lazım olan zamanda praktik icrasını təmin etmək üçün məqalədə verilən tədris üsulları mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə tədrisin əvvəlki öyrətmə üsulları ilə yanaşı şagirdlərin kompüterdə işləməsinə təmin edən əlavə tədris üsulları verilmişdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən kompüterlə işin tədrisi zamanı istifadə olunan üsullardan həm orta məktəb müəllimləri, həm də təcrübəçi müəllimlər (ali məktəb tələbələri) istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. Ə.Pələngov, M.Abdullayeva. Orta məktəbdə informatikanın tədrisi metodikası. Bakı, 2015.
2. Лапчик М.П. Методика преподавания информатики: Учеб. пособие. М.: Академия, 2003.
3. Ершов А.П., Звенигородский Г.А. Школьная информатика (концепции, состояние, перспективы). Новосибирск, 1999.
4. Алборова, С.З. Телекоммуникации как средство развития познавательного интереса учащихся: Автореф. дис. ... канд.пед. наук. Владикавказ, 1999.

А. Керimli

Методы обучения компьютерных учений

Резюме

Основная цель преподавания среднего образования и отдельных дисциплин – обеспечить, чтобы информация, предоставленная во время курса, долгое время оставалась в памяти учеников и развивала их способность использовать их в нужное время. Поэтому учебные среды и методы обучения должны быть организованы заранее. В дополнение к традиционным методам новые методы обучения должны быть внедрены и широко использоваться ИКТ. Кроме того, совместная организация работы со студентами должна предоставляться в рамках системы «курс» и в отдельных группах и в индивидуальной среде.

A. Karimli

Methods and methods of teaching of the computer knowledge

Summary

The main purpose of teaching secondary education and individual disciplines is to ensure that the information given during the course stay in the memories of the students for a long time and develop their ability to use them at the right time. Therefore, learning environments and teaching methods should be organized in advance. In addition to traditional methods, new teaching methods should be implemented and widely used by the ICT. In addition, co-organization of work with students should be provided within the framework of the “course” system and in separate groups and individualized environments.

Redaksiyaya daxil olub: 04.04.2018